

ELÖLJÁRÓBAN

Kriza János szavával élve „nem minden remegés nélkül” indítom útjára ezt a könyvet. A feladat sokrétősége, a kiadás feltételül szabott szűk esztendőnyi idő rövidege, a Kriza-hagyaték feltáratlansága és rendezetlensége, a másfél évszázadon át hányódó-kallódó, legtöbbször névtelen és datálatlan kéziratok azonosítása, Krizához rendelése külön-külön is sokkal több időt igényelne ahhoz, hogy megnyugtató módon lehessen tisztázni a felmerülő problémákat, biztos és egyértelmű választ lehessen adni megannyi kérdésre és kételyre. És ez csak az első – nyilvánvalóan a legfontosabb és nélkülözhetetlen – lépés volt ahhoz, hogy köteté álljanak össze egy szétszóródott hagyaték darabjai.

A sok utánajárást és körültekintést igénylő forrásfeltárást követően világossá vált, hogy egyetlen kötetbe nem fér bele a Kriza-hagyaték teljes anyaga. De az is világossá vált, hogy nem egyévi munkára szabott feladat a teljes hagyaték közreadása. Így született meg az a kompromisszumos döntés, hogy a *Vadrózsák* második kötete – Kriza János eredeti szándékától eltérően – nem az első kötetből kimaradt meséket-mondákat fogja tartalmazni, hanem mindazokat az egyéb folklórműfajokat, amelyek a népi prózához hasonlóan terjedelmi okok miatt ugyancsak kiszorultak a *Vadrózsák* első kötetéből, illetve a *Vadrózsák* megjelenése után kerültek feljegyzésre. A mesék-mondák pedig – abban a reményben, hogy előbb-utóbb anyagi fedezete és szöveggondozó szakembere is kerül a kiadványnak – egy harmadik kötetre maradnak.

A „leszűkített” második kötet több száz oldalra rúgó kéziratos és nyomtatott forrásanyagának lemásolása újabb gondot jelentett és folyamatosan nem kevés szorongásra ad okot. Azon túl, hogy minden szöveget betűhív másolatban igyekeztem átírni, állandó gondot jelentett a különböző kézírások olvasatának pontossága, hiszen a kalligrafikus, jól olvasható írástól el egészen a Kriza János saját használatára papírra vetett hevenyészett feljegyzéseig a legkülönfélébb kézírásokkal, a legkülönfélébb írásmódokkal, a helyesírás 19. századi gyakorlatának sokféleségével találtam szembe magamat.

A szövegmásolás menetét az is nehezítette, hogy a könyvtárak-kézirtárak nyári szünete miatt a források jó része kéthónapnyi időre hozzáférhetetlen volt számomra. Nem is készültem volna el a szövegek másolásával, ha ki nem segít a huszadik század technikai vívmánya: a szövegek digitális

másolásának lehetősége. Ennek köszönhetően tudtam itthoni körülmények között lemásolni a *Vadrózsák* második kötetének teljes szöveganyagát, hasznosítva a digitális kép olvasásának nagy előnyét, a szövegrészletek kinagyításának lehetőségét.

A digitális másolatoknak vitathatatlan előnyük mellett azonban hátrányuk is van. Nem érzékelhető rajtuk a papír minősége, színe, a tinta színének árnyalatnyi változása, s ennek következtében sok esetben az sem látszik világosan, hogy utólag betoldott lapról, véletlenszerűen társított, esetlegesen összekötött kéziratívekről van-e szó, vagy egy folyamatosan írt szöveggel van dolgunk. A források feltárása során – jöllehet akkor minden egyes kéziratot töviről hegyire megvizsgáltam, feljegyzéseket készítettem a kézirat szerkezetéről, tartalmi összetevőiről, a benne található kézírássok jellegéről-minőségéről –, nem terjedhetett ki a figyelmem minden apró részletre, különösen, ha már csak az anyagfeldolgozás folyamán jöttem rá arra, hogy döntő tényező lehet egy utólag beszúrt megjegyzés, egy közbeiktatott idegen kézírású lap. Emiatt tehát szükséges lett volna még egyszer kézbe venni az eredeti forrásokat. Erre azonban nem került sor, az utazással járó revízió sehogy sem fért bele az igencsak szűkre szabott időkeretbe.

Szorongásra ad okot az is, hogy a szövegek átírása közben alaposan megtréfált a technika ördöge. Már jól benne jártam a másolásban, mikor arra lettem figyelmes, hogy „jobbító szándékkal” és igen hatékonyan működik közre a számítógép automatikus javító programja. Ezt a programot soha nem vettem igénybe, emiatt nem is tudtam létezéséről. Így hát most kellett megtanulnom, hogy régi szövegek írásakor tanácsos kikapcsolni, mert ha nem, menet közben folyamatosan és azonnal „javítja” a gépbe vitt szöveget. Visszamenőleg igyekeztem felülvizsgálni másolataimat, de túl sok időt nem fordíthattam arra, hogy szóról szóra összevessem újból a forrásul szolgáló kéziratot és a másolatot, következésképpen nem vagyok abban biztos, hogy minden olyan helyet megtaláltam, ahol a gép is közreműködött. (Többek között az olyan helyeket, ahol pont, felkiáltó jel, kérdőjel után a gép automatikusan nagybetűre javította a következő szó kezdetét.)

A hátráltató körülményeket azonban sok emberi segítőkészség és segítség ellensúlyozta. Itt köszönöm meg Voigt Vilmosnak és Domokos Marianak, hogy használhattam a Kriza-hagyaték akadémiai kézirattárban őrzött részének digitalizált anyagát, melyet az ELTE Folklore Tanszékének egy 2006–2009 között folyó kutatása során készítettek el. (A kéziratok az NI 61252 számú, Voigt Vilmos professzor által vezetett, *Szövegfolklorisztika, filológia, történeti poétika. Folklórműfajok 19. századi magyar szövegtárja és értelmezése* című OTKA-kutatás keretében kerültek digitalizálásra.)

Hasonlóképpen itt köszönöm meg Benedek Katalinnak, hogy az MTA BTK Néprajzkutató Intézetének meseadatbázisából rendelkezésemre bocsátotta a Kovács Ágnes vezette mesekutató csoport által készített tartalommutató-kéziratokat és mindazokat az összesítő kimutatásokat, melyeket Kriza János mesehagyatékával kapcsolatosan közlésre előkészített.

Köszönet illeti Szakál Annát, aki önzetlenül rendelkezésemre bocsátotta megjelenés előtt álló dokumentumgyűjteményének, a Kriza János és gyűjtőhálózatának levelezését és más, a *Vadrózsák*kal kapcsolatos dokumentumokat tartalmazó kötetének kéziratát és teljes adatbázisát. Nemkülönböztetve azért is, hogy mindenkor készségesen segített a kiegészítő dokumentáció beszerzésében.

Köszönettel tartozom Gáspár Jolán Andrea írásszakértőnek, aki pusztán ügyszeretéből, minden ellenszolgáltatás nélkül segített a kézírások azonosításában vagy éppenséggel azok elkülönítésében.

És végül, de nem utolsósorban, itt köszönöm meg Pozsony Ferencnek eltökélt szándékát és sok rendbeli közbenjárását annak érdekében, hogy megszülethessen a *Vadrózsák* folytatása. Amint egykor Kriza Jánost Gyulai Pál „barátságos zaklatásai” ösztönözték és segítették a *Vadrózsák* elkészítésében, úgy engemet Pozsony Ferenc szívós elhatározása sodort a Kriza-hagyaték kutatásába. Különböztetve soha nem vágtam volna bele.

Mikor e sorokat írom, lehetetlen nem gondolnom arra, hogy kerek százötven évvel ezelőtt, 1862 őszén Kriza János is versenyt futott az idővel, hogy mihamarább napvilágot lásson a *Vadrózsák* első kötete. Október-, november-, decemberben készítette a kötet jegyzeteit, akkor írta nyelvjárásokról szóló tanulmányát, adta nyomdába a *Vadrózsák* utolsó íveit, s 1862. december 27-én tett pontot a kötet bevezetőjének végére. A *Vadrózsák* első kötete 1863 januárjának elején hagyta el a nyomdát.

Reménykedjünk, hogy az első kötet megjelenésének százötvenedik évfordulóját a *Vadrózsák* második kötetével ünnepelhetjük meg! És reménykedjünk abban, hogy a harmadik kötet megjelenéséig nem kell újabb másfél évszázadnak eltelnie!

Marosvásárhelyt, 2012. november 16-án

Olosz Katalin